

EĞİTİM BİLİMLERİNDE ARAŞTIRMA

Prof. Dr. Cevat ALKAN*

GEREKÇE

Her alanda olduğu gibi, eğitim alanında da sürekli gelişim objektif, sistematik ve bilimsel çalışmalara dayalı olarak sağlanabilir. Bu husus bilimsel anlayışın ve ussalhğın bir gereğidir.

Eğitimde sorunların çözümünde, hizmetlerin geliştirilmesinde, gerekli yeniliklerin ve düzenlemelerin yapılmasında geçerli ve güvenilir politikalar, stratejiler ve yöntemler oluşturmak için bilimsel araştırmalardan yararlanmak gereği tartışılmaz bir konudur.

Eğitimi oluşturan öğeleri ve aralarındaki ilişkileri açıklamak, uygulamaları mevcut koşullar ve bilimsel olgular açısından değerlendirmek, hizmetleri etkenleştirmek ve verimi arttırmak için araştırma zorunludur.

Çağımızda araştırma ve geliştirme çabaları ile bilimsel ve teknolojik gelişme arası çok yakın bir ilişki bulunmaktadır. Çağımızın simgesi bilgi ve bilginin üretimi, iletimi ve işlenmesi anlamında bilişim sistemleri olup, çağa adını "*Bilişim Çağı*" olarak vermiştir.

TANIM

Araştırma, verilerin amaca uygun biçimde sistematik olarak toplanması, analizi ve yorumlanarak sonucun rapor edilmesiyle, sorunlara güvenilir çözümler getirebilme sürecidir. Bu süreç bir sorunla başlayan, sorunun çözümünü amaç edinen, bulguların rapor edilmesi ve ilgililerin hizmetine sunulması ile tamamlanmaktadır.

HİZMET

Bilimsel araştırma etkinlikleri ve bilgi üretme işlevi geleneksel olarak üniversiter kuruluşların hizmet kapsamında düşünülmüştür. Ancak

---

* Eğitim Teknolojisi Anabilim Dalı Başkanı.

çağımızda bu hizmet, bilimsel ve teknolojik alanlardaki gelişmelere paralel olarak çok değişik kurumların işlevleri arasında yer almıştır.

Bugün bilimsel araştırma etkinlikleri üniversite dışında uluslararası düzeyden, ulusal, bölgesel, yerel, kurumsal düzeye kadar uzanan değişik kademelerde çeşitli kurum ve birimler tarafından yürütülmektedir. Çalışmalar temel araştırmalardan aksiyon araştırmalarına kadar uzanan çeşitli etkinlikleri içermektedir. Bu konuda tüm uluslar yoğun bir örgütlenme süreci içindedirler. Bir yandan disiplinler arası yaklaşımı geliştirirken, diğer yandan belirli alanlarda uzmanlaşmaya gitmektedirler.

Eğitim alanında da bu çağdaş yönelim doğrultusunda üniversiter kuruluşların yanında, eğitim bilimlerinin her dalında araştırma yapmak üzere kurulmuş ulusal ve uluslararası araştırma kurum ve kuruluşları mevcut olup çalışmalar her kademedeki okul ve eğitim merkezleri düzeyinde kamu ve özel sektör kuruluşlarının eğitim birimlerinde yürütülmektedir.

ULUSAL DÜZEYDE DURUM

Diğer ülkelerde olduğu gibi, ülkemizde de eğitim araştırmaları üniversitelerin ilgili birimleri ve diğer ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından yürütülmektedir. Bu konuda ilgili kuruluşlar arasında: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesinin Araştırma ve Uygulama Merkezi, diğer üniversitelerin eğitim fakültelerinin eğitim bilimleri bölümleri, Milli Eğitim Bakanlığı Araştırma Planlama Koordinasyon birimi (M.E.B. APK) ve Talim Terbiye Kurulu (TTK) Başkanlığı, UNESCO Milli Komisyonu, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TUBİTAK), Mesleki ve Teknik Eğitim Araştırma ve Geliştirme Merkezi (METAR-GEM), Türk Eğitim Derneği (TED) Bilim Kurulu ve Türkiye Sosyal Bilimler Derneği gibi kuruluşları saymak mümkündür.

Ulusal düzeyde, eğitim araştırmaları konusunda yürütülen çalışmalara örnek olarak da: 1) Fen Eğitimi Projesi, 2) Yabancı Dil Öğretimi, 3) Mesleki ve Teknik Öğretim, 4) Okul Öncesi Eğitim, 5) Milli Eğitim Bakanlığı Merkez Örgütü, 6) Temel Eğitim, 7) Endüstriyel Eğitim, 8) Fonksiyonel Yetişkinler Eğitimi gibi projeler gösterilebilir.

Gerek kurumsal bazda, gerekse proje bazında yada kişisel olarak yapılan araştırmalar nitelikleri yönünden incelendiğinde nasıl bir görünüm arz etmektedir?

Konu alanları itibariyle araştırmalar: 1) Program Değerlendirme, 2) Öğretim Yöntemleri, 3) Eğitim Personeli, 4) Eğitim Süreçleri, 5) Eğitim Ortamları, 6) Öğrenci, 7) Eğitim Sistemi, 8) Eğitimde Yeni Teknolojiler, 9) Karşılaştırmalı İncelemeler, 10) Belirli bir Disiplinin Öğretimi gibi eğitimin çeşitli öğeleri ile ilgili bir dağılım göstermektedir.

Tüm bu konularda yürütülen araştırmaların uygulamalı türde, betimsel nitelikte ve tarama modelini esas alan araştırmalar olduğu dikkati çekmektedir. Çalışmalar çoğunlukla gözlem, alan incelemesi, durum saptama, anket uygulama ve kaynak incelemesine dayalı olarak yürütülmüştür.

Araştırmanın dayandığı veri kaynaklarını: 1) Öğretmen, 2) Öğrenci, 3) İlgili Literatür, 4) Alan uzmanları, 5) Yöneticiler, 6) İlgili kurumlar, 7) Seminer ve Sempozyum etkinlikleri ve, 8) İzleyici kitleler oluşturmaktadır.

Çalışmalarda veri işleme yöntemi olarak: 1) Frekans dağılımı, 2) Yüzde, 3) Çapraz tablolaştırma, 4) Aritmetik ortalama, 5) Karşılaştırma gibi basit istatistik yöntemler ile 1) Çözümleme, 2) Sentez, 3) Değerlendirme 4) Yorumlama ve 5) Özetleme gibi subjektif değerlendirmelerin işe koşulduğu görülmektedir.

Araştırmalar sonucu ortaya çıkan somut ürünler arasında: 1) Belirli bir disiplinin öğretimi ile ilgili program taslakları, 2) Öğretmen ve diğer personeli yetiştirme model taslakları, 3) Yeni teknolojilerle ilgili uygulama model taslakları, 4) Sistemin değişik boyutlarıyla ilgili geliştirme önerileri ve 5) Öncü nitelikte literatür gibi hususlar yer almaktadır.

Araştırmaların en çok vurguladığı ve ortak nitelik taşıyan öneriler arasında ise: 1) Sistemin ve hizmetlerin tüm boyutlarıyla geliştirilmesi., 2) Uygulamalarda araştırma bulgularının dikkate alınması, 3) Pilot çalışmalara yer verilmesi, 4) Araştırma etkinlikleri için gerekli alt yapının oluşturulması gibi hususların yer aldığı dikkati çekmektedir.

DEĞERLENDİRME

Genel anlamda sosyal bilimlerde araştırma çalışmalarının doğal bilimlerdeki kadar gelişmediği bir olgudur. Bu alandaki yetersizlik ise: 1) Yeni oluş, 2) Araştırma konusunun (insan) karmaşıklığı, 3) Konuya uygun yöntem geliştirme gücü, 4) Alanın karakterine uygun olarak gerekli sürekliliğin sağlanamaması ve 5) Araştırmaya karşı alandaki yanlış tutumlar gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır.

Sosyal bilimlerdeki bu araştırma yetersizliğinin eğitim araştırmaları için de sözkonusu olduğu ve bu durumun Türkiye'deki araştırma çalışmalarında da görülmesi doğaldır. Konuya bu açıdan bakınca alanda bazı yetersizliklerin ve sorunların mevcut olduğu kolaylıkla görülmektedir.

Gerçekten de eğitim araştırmaları konusunda bugün toplumumuzda başlıca yetersizliklerin strateji, örgüt, finansman (Gelişmiş ülkelerde araştırmaya ayrılan fon GSMH'nın % 2-3 iken bu Türkiye'de % 0.3 tür), kadro ve metodoloji noktalarında kendisini gösterdiği ilk bakışta dikkati çekmektedir. Araştırmalar henüz eğitimin her alanını kapsamaktan uzaktır.

Eğitim araştırmalarının disiplinlerarası bir nitelik taşıması; değişik uzmanlık alanlarını temsil eden uzman ekiplerinin birlikte çalışmasını gerektirmesi; çalışmaların sorunun çözümüne kadar süreklilik gerektirmesine karşın alandaki çalışmalar bu hususlara uygun değildir. Araştırmalar, çoğunlukla, kişisel çabaların ürünü olan lisans-üstü çalışmalar ile akademik tezlerden oluşmaktadır. Proje bazındaki çalışmalar ise genellikle kesin sonuçlara ulaşabilecek kadar süreklilik arz etmemektedir.

Araştırmalar genellikle geliştirme, aksiyon ve durumu açıklayıcı türde deneysel olmayan çalışmalardır. Verilerin çoğu anket cevapları, kayıt-mezuniyet istatistikleri niteliğindedir. Araştırmalar genellikle yeni ve miktar olarak yetersizdir. Çoğunlukla, öğretim süreçlerinin genel durumlarını incelemektedir. Alanda öneriler enflasyonu yaratılmakta; bulguların aksini savunmada ve yankılarını eleştirmede etkisiz kalmaktadır.

Alanda henüz geçerli, güvenilir, kapsamlı ve deneysel tür araştırmalarının pek yaygın olmadığı dikkati çekmektedir. Çalışmalar genel nitelikte ve makro düzeydedir. Alanda etkili araştırma yapabilmek için gerekli alt yapı, örgütlenme, insangücü ve finansman yetersizdir. Sistemde, yapılan çalışmalardan başta Milli Eğitim Bakanlığı olmak üzere ilgili kurum ve kişiler tarafından yeterli düzeyde yararlanılmadığı yönünde yaygın bir kanı vardır.

ÖNERİLER

Eğitim konularıyla ilgili kararlar verirken, tercihler yaparken anlamlı, geçerli ve güvenilir deneysel kanıtlara dayanmak esastır. Alanda mevcut araştırmalarda çoğunlukla bu husus ihmal edilmiştir. Bu nedenle

gelecekte daha etkili planlamayı esas alan; yapılan araştırmalardan yararlanmayı teşvik eden politika ve stratejiler geliştirilmiştir.

Eğitim alanında yapılacak araştırmaların niteliklerinin kuramsal ve metodolojik yönden geliştirilmesi için mevcut yetersizlik nedenleri ortadan kaldırılmalı; gerekli örgütlenmeye gidilmelidir. Bu maksatla; 1) Araştırma merkezleri kurulmalı, 2) Örnek öğretim sistemi modelleri geliştirilmeli, 3) Öğrenme, iletişim ve öğretim kuramları geliştirilmeli, 4) Gerekli uzman personel yetiştirilmeli ve mevcutlardan en etkili biçimde yararlanma önlemleri alınmalıdır. 5) Hizmet götüren kurumlar düzeyinde araştırma etkinlikleri sürekli bir süreç olarak gerçekleştirilmelidir.

Araştırmalarda genellikle vurgulanan, altyapının geliştirilmesi, araştırma personeli yetiştirme ve mevcut personelin hizmet içi eğitimi gerçekleştirilmelidir. Bu maksatla bilimsel yaklaşım ve kurumlararası işbirliğine özen gösterilmelidir.

KAYNAKLAR

- Akyüz, Yahya. "A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Araştırma, Yayın, Bilimsel Toplantı ve Sergileri" *Eğitim Bilimleri Sempozyumu*. A.Ü. Eğitim Bilimleri Fak. Yay. No: 136, ss. 33-38.
- Alkan, Cevat. *Eğitim Teknolojisi*. Kuramlar, Yöntemler. Bölüm 5 ve 10. Ankara: Yargıçoğlu Matbaası, 1977.
- . *Açık Öğretim*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fak. Yay. No: 157, Bölüm II.
- Adem, Mahmut. "Eğitim Bilimleri Alanında Uluslararası Çalışmalar". *Eğitim Bilimleri Sempozyumu*. A.Ü. Eğitim Bilimleri Fak. Yay. No: 136, ss. 147-154, Ankara, 1984.
- Karasar, Niyazi. "Mesleki ve Teknik Öğretimde Araştırma ve Verimlilik". *Mesleki ve Teknik Öğretimde Verimlilik Semineri*. MPM Yayınları. 124, Ankara: 1973, ss. 95-105.